

TOPORUL DE ARAMĂ CU DOUĂ TĂIȘURI ÎN CRUCE DE LA FLOREȘTI (RAIONUL VASLUI, REGIUNEA IAȘI)

În ianuarie 1954, în colecțiile Muzeului de antichități din Iași a intrat un topor de cupru, de tipul cu două tăișuri în cruce, provenit dintr-o descoperire întâmplătoare de pe teritoriul comunei Florești (raionul Vaslui, regiunea Iași). Acest obiect a fost achiziționat la fața locului, în toamna anului 1953, de către Gh. Balica de la Arhivele Statului Iași și donat apoi, de către conducerea acestei instituții, Muzeului de antichități.

În zilele de 13—14 mai 1954 ne-am deplasat la Florești pentru stabilirea condițiilor în care s-a făcut această descoperire, în vederea studierii și prezentării ei. Din informațiile obținute la fața locului rezultă că toporul la care ne referim a fost descoperit încă din aprilie 1951, cu prilejul arăturilor de primăvară, de către Alex. Balica, din Florești, la locul numit « Varniță ». Locul descoperirii este situat către poalele de vest ale dealului « Săpat », în dreapta șoselei Florești-Birlad, la 1 km SSE de satul Florești și circa 50 m E de pârul Simila, afluent al Birladului.

Din cele relatate de către autorul descoperirii, rezultă că obiectul la care ne referim a fost scos la iveală împreună cu bucăți de lipitură arsă și cioburi. După observațiile făcute la fața locului, am constatat, într-adevăr, prezența unor bucăți mici de lipitură arsă cât și a unui număr restrâns de fragmente ceramice, foarte corodate, care, după caracterele pastei, aparțin culturii cucuteniene. Dintre aceste fragmente se distinge unul cu urme de pictură de stil Cucuteni A, cu bandă îngustă și un altul cu vagi resturi de decor adânc incizat. În afară de aceste două cioburi, care indică prezența unor urme de locuire din faza Cucuteni A, mai menționăm un fragment ceramic corodat, care, după caracterele pastei, ar aparține fazei Cucuteni B. Prin urmare, obiectul la care ne referim a fost descoperit în incinta unei așezări care, din cele constatate pînă în prezent la fața locului, conține urme sigure numai din faza Cucuteni A.

Din informațiile primite de la Alex. Balica, reiese că în momentul descoperirii, acest topor prezenta pe el o patină de culoare verde, care a fost înlăturată ulterior în cea mai mare parte, pentru a se cunoaște materialul din care a fost lucrat. Actualmente, urmele acestei patine se mai păstrează sporadic, atît pe fețele toporului, cît și în interiorul găurii de înmănușare, sub forma unor mici pete de culoare verzuie deschisă.

Toporul este lucrat din cupru, într-un procentaj de 99, 52¹, are greutatea de 0,950 kg și lungimea de 18,5 cm. La origine este foarte probabil că el a fost ceva mai lung și apoi s-a scurtat prin întrebuințare. Forma sa este aproape dreaptă, brațul cu tăișul orizontal fiind ușor arcuit către interior.

Cele două brațe sînt aproape egale. Astfel brațul cu tăișul vertical (anterior) are lungimea de 9,7 cm, iar acela cu tăișul orizontal (posterior) de 7,3 cm. Tăișul vertical este aproape drept

¹ Analiza chimică s-a făcut în laboratorul de chimie anorganică al Universității din Iași, de către asistent Marcel Bostan sub îndrumările acad. Radu Cernătescu. Cu această ocazie s-a precizat că restul de 0,48% sînt impurități (sulf, argilă etc.).

și ușor rotunjit la capete, avînd o lungime de 3,1 cm. El prezintă de-a lungul său o ruptură, din vechime, provenind probabil de la întrebuițare. Taișul orizontal are aproape aceeași formă ca și cel vertical și prezintă la unul din capete o ruptură recentă. În starea actuală acest taiș are o lungime de 3,2 cm. Este probabil că inițial el a întrecut cu mult, în lungimea sa, taișul vertical. Taișul orizontal este tocit, datorită întrebuițării, formînd o ușoară ramă pe fața superioară a brațului.

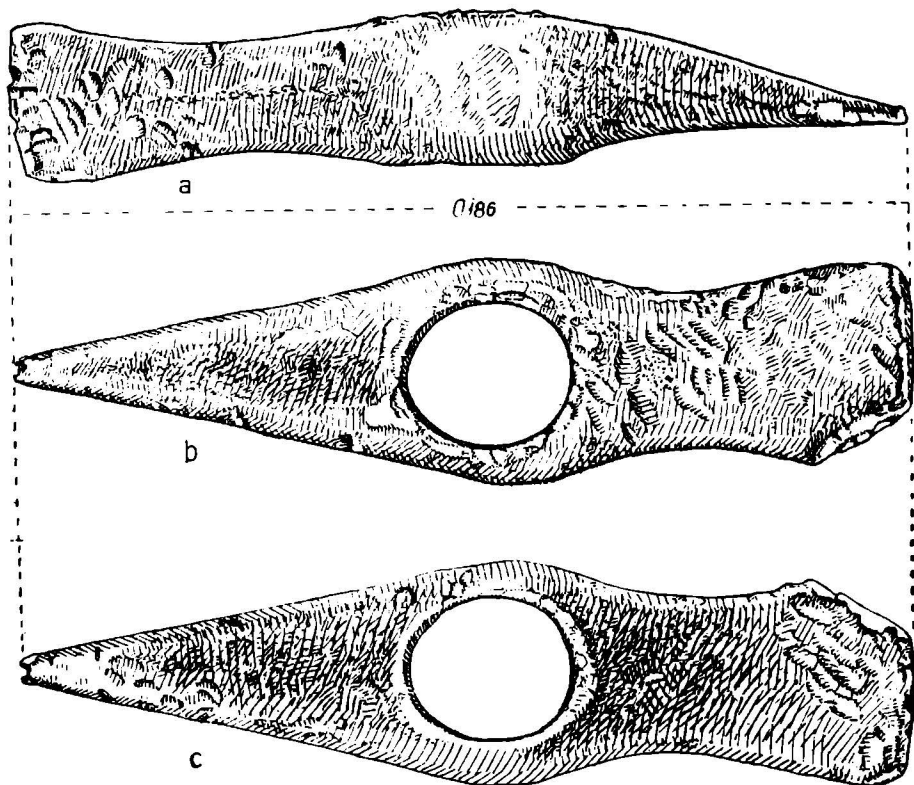

Fig. 1. — Florești. Topor de aramă cu taișurile în cruce. Vedere laterală (a), fața superioară (b) și inferioară (c).

Gaura de înmănușare a toporului este de formă ovală cu diametrele de $3,3 \times 2,9$ cm. În partea inferioară, se termină printr-o ușoară ramă, care prezintă pe ea câteva ciocăniri din vechime. În schimb, pe fața superioară a toporului, în jurul găurii de înmănușare, se observă ciocănituri puternice și dese. Interiorul găurii prezintă porțiuni cu încrețituri mărunte provenind probabil de la turnare.

Pe fețele laterale ale brațului anterior se observă ciocănituri din vechime, foarte frecvente în dreptul lamei taișului, precum și puține încrețituri de la turnare.

Pe fața superioară, ca și pe cea inferioară a brațului anterior, ciocăniturile lipsesc aproape cu desăvîrșire; în schimb sînt foarte frecvente încrețiturile de la turnare. Același număr redus de ciocănituri se observă și pe fețele laterale ale brațului posterior; dar, abundă aici încrețturile de la turnare. Pe fața superioară a brațului posterior ciocăniturile sînt însă foarte frecvente; în schimb lipsesc aproape încrețturile de la turnare. Pe fața inferioară a aceluiași

braț, ciocăniturile sînt mai puțin numeroase decît pe cea superioară, fiind frecvente în dreptul lamei tăişului. Spre deosebire de fața superioară, fața inferioară prezintă pe ea mai multe încrețituri de la turnare, care sînt masate către gaura de înmănușare, regiune în care nu s-au aplicat loviturile. În afară de aceasta, numai pe fața superioară a brațului anterior se mai observă și o diferență de nivel între cele două margini. Altfel fața inferioară, cît și cea superioară a brațului anterior nu prezintă pe ele urmele cusuturilor de la turnat.

Pe fețele laterale ale toporului, în dreptul găurii de înmănușare, se observă ciocănituri puternice și repetate pe același loc, datorită cărora gaura a căpătat probabil forma ovală.

Din observațiile de pînă aici reiese că pe fețele pe care apar foarte frecvente ciocănituri lipsesc aproape încrețiturile de la turnare; dimpotrivă, încrețiturile de la turnare abundă acolo unde ciocăniturile sînt mai rare. De altfel acest fapt este destul de normal, deoarece ciocăniturile au înlăturat urmele turnării. Din această cauză, pe fețele pe care abundă ciocăniturile lipsesc aproape urmele de la turnare. De aici putem conchide că obiectul la care ne referim a fost turnat și apoi finisat, prin ciocănituri ¹. În ceea ce privește forma în care s-a turnat acest topor, nu putem face deocamdată nici o precizare. Avîndu-se în vedere însă frecvența ciocăniturilor pe anumite fețe ale toporului s-ar putea presupune că forma inițială a sa a fost probabil mai simplă, fiind modificată apoi prin ciocănituri la cald.

★

Toporul cu două tășuri în cruce descoperit la Florești, se încadrează în seria topoarelor de cupru cunoscute în spațiul carpato-dunărean ². În stadiul actual al cercetărilor, cele mai multe descoperiri de astfel de obiecte provin din Transilvania, unde numărul lor ajunge aproape de 400 ³. În regiunile extracarpatiche ale țării noastre, ele sînt însă foarte puține. În ceea ce privește Moldova, mai cităm, în afară de exemplarul de la Florești, încă următoarele descoperiri: 4 exemplare de la Tg.-Ocna (reg. Bacău), dintre care 3 exemplare menționate de M. Roska ⁴ și un exemplar inedit provenit de la punctul Podei ⁵, un exemplar inedit descoperit în albia pîrîului Falcău la 9 km mai sus de Horodiștea Calu (r. Neamț, reg. Bacău) ⁶, precum și un alt exemplar inedit provenit de la punctul Podeac, satul Slobozia-Bogdănești (r. Tg.-Ocna, reg. Bacău) ⁷.

¹ Pînă nu de mult s-a susținut că topoarele acestea au fost lucrate prin procedeul formeii pierdute sau numai prin ciocănire la cald. Recent, I. Nestor, în comunicarea sa: *Asupra metalurgiei aramei și bronzului*, «Studii și Referate privind Istoria Romîniei», vol. I, București, 1954, p. 47, a arătat că topoarele de aramă de acest tip au fost prelucrate prin turnare în valve.

² Asupra originii și evoluției acestor topoare, vezi Ecat. Vulpe, *Sull'origine e l'evoluzione delle scuri di rame carpato-danubiane*, în «Ephemeris Dacoromana», IV, 1926 — 1927, p. 181 — 211. I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în 22. Bericht der römisch-germanischen Kommission, Frankfurt am Main, 1932, p. 76 — 79. D. Berciu, *Topoarele de cupru cu două brațe opuse*, în «Apulum», I, 1939 — 1942, p. 39 — 71.

³ Roska Márton, *A rézcákányok*, în «Közlemények», II, 1, 1942, p. 15 — 77, unde dă și o hartă a răspîndirii acestor topoare la pagina 27. De asemenea, pentru Transilvania, vezi și Dorin Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București 1944, p. 25 — 37.

⁴ Roska Márton, *A kettős ellentettelű vörösréz-csákány stratigrafiai helyzete Erdélyben*, în «Archaeologiai Értesítő», XLII, 1928, p. 52 fig. 15 și p. 306.

⁵ Acest exemplar descoperit întîmplător în preajma săpăturii lui C. Mătasă, în via de la Podei, se păstrează în colecțiile Muzeului regional din Piatra-Neamț (inv. nr. 1580). După informațiile lui I. Șandru, care a făcut cercetări antropogeografice în regiune, rezultă că via în care s-au găsit cele trei topoare menționate de Roska Márton, este aceeași vie de la punctul Podei, în care s-au făcut săpăturile de către C. Mătasă. Deci, cele patru topoare descoperite la Tg.-Ocna provin de la punctul Podei.

⁶ În colecțiile Muzeului regional din Piatra-Neamț.

⁷ În colecțiile Muzeului de anticități din Iași (inv. nr. 1132). Acest topor a fost prezentat de I. Șandru în comunicarea: *Cîteva contribuții de geografie umană preistorică din regiunea subcarpatică Onești-Bacău*, ținută în luna martie 1946 la Institutul de cercetări geografice secția Iași (ms). Din informațiile lui I. Șandru, care a făcut cercetări la fața locului, rezultă că toporul a fost descoperit în 1945, pe un loc înalt, desprins din terasa inferioară a Oituzului, numit Podeac, pe care s-au mai găsit cîteva obiecte neolitice de silex, precum și mai multe lame de obsidian, care se păstrează astăzi în colecțiile Muzeului de anticități din Iași.

De asemenea, un exemplar de același tip este cunoscut și pe teritoriul R.S.S. Moldovenești, la Cimișlia (r. Tighina). Acest exemplar, după cum s-a arătat, se află la limita de est a ariei de răspindire a acestor topoare¹.

Față de exemplarele cunoscute în Moldova, ca și față de acela descoperit pe teritoriul U.R.S.S., la Cimișlia, toporul de la Florești reprezintă o variantă mai puțin evoluată, întrucât, brațele sale sînt aproape rectilinii și lipsește manșonul din jurul găurii de înmănușare pe fața inferioară.

Analogia cea mai apropiată pentru toporul de la Florești o prezintă exemplarul descoperit la Ariușd (r. Stalin, reg. Stalin)², cu deosebirea că acesta din urmă are cele două brațe neegale, iar tăișul vertical este mai curbat. În ceea ce privește lungimea, ea este aproape identică cu aceea a exemplarului pe care-l prezentăm aici.

Analogiile cu Transilvania se explică prin legăturile care au existat între triburile de pe teritoriul acestor două provincii, legături fără de care nu s-ar putea explica prezența obiectelor de aramă de acest tip, în regiunea de la răsărit de Carpați, unde materia primă, arama, lipsește cu desăvîrșire. Dacă pe baza criteriilor tipologice se pot trage concluzii referitoare la originea și evoluția acestor topoare, este dificil însă a stabili apartenența lor la diverse culturi materiale. Această dificultate decurge tocmai din faptul că descoperirile unor asemenea topoare, în Moldova, au un caracter întîmplător, neprovenind din săpături metodice. Este drept că exemplarele de la punctul Podei provin dintr-o așezare cu ceramică pictată de stil Cucuteni B³, totuși caracterul întîmplător al descoperirii ne împiedică deocamdată să atribuim în mod sigur aceste unelte inventarului așezării Cucuteni B de acolo.

După cum am arătat mai sus, toporul nostru provine dintr-o așezare neolitică, care pînă în prezent conține urme sigure din faza Cucuteni A și îndoielnice din faza Cucuteni B. Avîndu-se în vedere caracterul întîmplător al descoperirii, nu se poate trage deocamdată nici o concluzie relativ la cultura și faza căreia aparține acest obiect.

În tot cazul, obiectul descoperit la Florești aparține seriei topoarelor de cupru, de tipul cu două tăișuri în cruce, cunoscute ca datînd de la sfîrșitul neoliticului și începutul epocii bronzului.

În ceea ce privește scopul pentru care a fost folosit acest topor, el nu este încă precizat. S-a presupus de către unii că asemenea unelte ar fi folosit la munca în minele de cupru sau sare⁴. Este însă probabil că au avut și alte întrebuințări. În orice caz la Florești nu puteau fi folosite pentru minerit, deoarece, această activitate economică nu putea fi practică în regiune.

A. FLORESCU

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Флорешти. Медный топор с крестообразным обоюдоострым лезвием: а — вид сбоку; в — верхняя сторона; с — нижняя сторона.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Florești. Hache en cuivre aux tranchants disposés en croix: a) vue latérale; b) partie supérieure; c) partie inférieure.

¹ D. Berciu, Die kreuzschneidige Kupferaxt von Cimișlia, Bezirk Tighina, in «Wiener Prähistorische Zeitschrift», 1943, p. 68, fig 1, și p. 72.

² Roska Márton, op. cit., p. 49, fig. 13.

³ Roska Márton, op. cit., p. 51—52, pentru condițiile de găsire ale celor 3 topoare menționate de el în 1928. Materialul din faza Cucuteni B, descoperit cu prilejul săpăturilor lui C. Mătasă, se află în Muzeul din Piatra-Neamț.

⁴ Roska Marton, op. cit., p. 52.